

KRÚDY GYULA

Krúdy Gyula a magyar irodalom egyik kiemelkedő, különleges és már életében legendákkal körülszótt egyénisége. Még nincs tizenöt éves, amikor a megyei lap már közli novelláját, és hamarosan, diákfejjel, az országos folyóiratoknak is munkatársa lesz. Még be sem tölti huszadik életévét, amikor megjelenik első novelláskötete (*Üres a fészek*, 1897).

Írói pályája a mikszáthi hagyományok nyomán indult. Gyermekkori élményei, származása a középnemességhez kötődtek. Korai írásaiban a nyírségi kúriák, a haladó dzsentrivilág levegőjét érezzük. De míg Mikszáth kívülről szemléli a dzsentrit és mond bírálatot róla, Krúdy, aki ugyan érzi osztályának ellentmondásait és tudja, hogy a nemesség történelmi hivatása csupán illúzió és „átalakult érvényesülési, kenyérszerző küldetésé...”, bizonyos nosztalgiával idézi a múltat. Az ősök birtokadta függetlensége, kívülállása, különködése őt is csábítja. Nagyapja negyvennyolcas honvédkapitány, Komárom egyik védője, apai nagybátyja, Krúdy Kálmán, a komáromi hős, Klapka György adjutánsa, aki a vár feladása után sem teszi le a fegyvert, az ipolysági erdőbe húzódik, szegénylegényekből gerillacsapatot szervez, és onnan csap rá az osztrák csendőrségre. Krúdy Kálmán különös „csínytevéseit” Mikszáth is megírta.

Krúdy Gyula is – akárcsak nagybátyja – sajátos, különálló egyéniség. Semmilyen irodalmi csoporthoz nem sorolható be. Barátai, kortársai ugyan a Nyugat köré tömörült írókból álltak, de Ady Endre, Móricz Zsigmond nagy sorskérdései, eszmei céljai nem voltak rá számottevő hatással. Életmódja is különbözött a többiekétől. Féktelen, merész, független és bohém, mégis magányos. Lóversenyek, óbudai kiskocsmák, vidéki szállodák gyakori vendége, huszártiszteket hajigál ki a kávéházból, párbajt vív, és sokat utazik, és mindemellett nagyon sokat ír, van úgy, hogy évente három-négy könyve is megjelenik, számos lapnak a munkatársa. Regényeinek, elbeszéléseinek hősei is ebből a környezetből kerülnek ki: kispolgárok, lezüllött dzsentrik, kucséberék, utazó kereskedők, pincérek és henteslegények, költők és hírlapírók... de megjelennek írásaiban a szepességi városok mesébe illő utcái, tájai, a Nyírség őszi csendje, és persze az asszonyok, a hűtlenek, a hűek, a jó gazdasszonyok, az álmodozók. Akikről talán egy író sem írt annyi szépet és annyi igazat.

A romantika késői hajtása éled újra regényei és elbeszélései lapjain, de néha már a szürrealizmus előfutárának is tekinthetjük. Hangulatteremtő ereje utánozhatatlan. „Az ő romantikája főként a hangulatokban, ódon házak, különc emberek és sorsok hangulatiságának éreztetésében mutatkozik meg. Némelyik novellája nem egyéb, mint hangulatkép – írja róla Sőtér István, és találóan tapint rá, hogy – egy-egy Krúdy-novella cselekménye néha nem több, mint egy lírai költemény”.

Hőseinek már a nevük is jellegzetes: Szindbád, Józsiás, Nagybotos Viola, Rezeda Kázmér... és a legtöbbjükben ráismerhetünk magára Krúdyra. Ő Szindbád, az *Ezeregyéjszaka* örökké utazó hajósa, aki még egyszer bejárja azokat a helyeket, ahol fiatal, forrongó éveit töltötte, és a „tudatosság bágyadt melankóliájával” emlékezik ifjúságára.

Legnépszerűbb regénye *A vörös postakocsi*, melyet Ady „könnyes, drága, gyönyörű” könyvnek nevezett. Jelkép a könyv címe is, mely sohasem létező, álombéli tájakra robog tova, ábrándokba merülő utasaival. Főhősét, Alvinczi Eduárdot Szemere Miklósról mintázta az író, és így vall róla: „Alvinczi Eduárd barátsága révén többet megtanultam az akkori pesti életről, mint mások a városban. Urakkal, s kokottokkal ismerkedtem meg, a szegénységet s a gazdagságot közletről láttam, az erény s az arany birkózásait figyeltem és a mindenható női hűséget és önfeláldozó szerelmet is megnézhettem... Nagy iskola volt ez későbbi életemre.”

A vörös postakocsi sikere után újabb könyvei is kelenedők lettek az olvasók körében. Költőiség és stilizáló modorosság, hasonlatok halmozása és romantikus szárnyalás, borongó hangulat és tétlen nyugalom jellemzői e korszakbeli írásainak. Az első világháború közepén megjelent *Aranykéz utcai szép napok Előhangjában* megdöbbentően, őszintén vall erről az időszakáról:

„Mennyit szerettem volna írni, ami igaz! Semmit nem írtam, csak hazugságokat. Fanyar elégedetlenséggel nézek könyvtárnyi könyveimre, mint az árvaházi igazgatók növendékeire... Az igazi, az egyetlen, a legkedvesebb könyvem nem jelent meg nyomtató műhelyben. Amit magamban gondoltam, amit egyedülvalóságomban láttam, amit gőgös elvonultságomban kinevettem vagy sajnáltam. Az emberek hiányoznak a könyvemből, akiket mindenkinél jobban ismerek, ugyanazért leírni nem merem őket... Ha én leírnám, hogy mit éltem és éreztem és körülöttem éreztek: talán egy toronyba zárnanak... Ezért nem ér semmit az egész irodalmam.”

A Tanácsköztársaság bukása után egy ideig bojkott alá helyezik. Írásai nem jelennek meg, anyagi gondokkal küszködik. De mégis ekkor jut el legérettebb írói korszakához. A *Három király* regénytrilógiája, a *Boldogult úrfikoromban*, a *Hét bagoly* és még számos mű ezt a minőségi változást tükrözi. Sőtér István szerint: „Elvetette magától az ódon metszetek stílusában tetszelgő modorosságot, és inkább arra törekedett, hogy témájának legmélyebb valóságtartalmát tárhassa fel... az egyszerűség és egy bensőségesebb, mélyebb művészet felé halad.”

Utolsó éveiben már nehezen dolgozik, meg-megújuló betegségek támadják meg egykor erős szervezetét. Adósságai szaporodnak, anyagi gondjai egyre nyomasztóbbak. Már alig mozdul ki Óbudáról. A legszomorúbb számára az, hogy az 1931-ben megjelenő *Magyar Asszonyok Lexikona* már néhainak említi! 1933-ban, egy májusi hajnalon hunyta le örökre a szemét. Szobájában csak a gyertya lángja lobogott, mert a villanyt, mivel nem tudott fizetni, már régebben kikapcsolták. Íróársai, barátai megrendülten búcsúztak tőle. Koporsójánál a nyíregyházi Sárai Elemér bandája kedves nótáját húzta utoljára: „Viszik a menyasszony selyemágját...”

Krúdy Gyula sajátos alakja a magyar irodalomnak. Halála után sokáig csak az irodalmárok körében ismerték. Népsze-

rúsége ma már mind a fiatalok, mind az idősebbek körében egyre növekszik. Helye ott van a Nyugat nagy írói, Móricz Zsigmond és Ady Endre mellett. Féja Géza találóan jellemzi Krúdy hatását: „Krúdy a holnapután írója, alakja egyre növekszik, s a jövő talán a legnagyobb magyar prózáirót szemléli majd benne.”